

34:1 /2024 Богомисліє

ІДЕНТИЧНІСТЬ, ЕТНОС, НАЦІЯ

СТЕНОГРАМА ФОРУМУ
Євангельські церкви
під час війни

ДЖОН ЙОДЕР
Царство приходить

КИРИЛО ГОВОРУН
Націєтворення, нація,
націоналізм та імперіалізм

ПАВЛО СМІЦНЮК
Танцюючи танго з ворогом

ОЛЕКСАНДР ГЕЙЧЕНКО
Біблія, етнос та нація

МИХАЙЛО ЧЕРЕНКОВ
Ідентифікація українських
євангельських церков

ВІКТОР ВОЗНЮК
Війна: помісна церква і
діаспора

ВІТАЛІЙ БРИНОВ
Промисел Божий в історії

МИХАЙЛО АБАКУМОВ
Місце миротворчості
в самоідентифікації
християнства

ВІТАЛІЙ ХРОМЕЦЬ
Освіта як засіб формування
національної ідентичності

СВІТЛАНА ФИЛИПЧУК
Роздуми про виховання
патріотизму в сім'ї

Альманах
Богомисліє

34:1/2024

ІДЕНТИЧНІСТЬ, ЕТНОС, НАЦІЯ

Одеса
Одеська богословська семінарія
2024

Засновник: Одеська богословська семінарія
Свідоцтво про реєстрацію: KB № 8714
Реєстр: КП № 501
ISSN 0135-5473 (Print)
ISSN 2523-4188 (Online)
Журнал видається з 1990 р.

Том 34, №1 (36) / 2024

Спеціальний випуск: «ІДЕНТИЧНІСТЬ, ЕТНОС, НАЦІЯ»

«Богомисліє» – літературно-богословський журнал, який має на меті описати та розвинути богословську думку східноєвропейської євангельської традиції. Його місія – стати містком між Академією та Церквою, щоби сприяти формуванню національної євангельської письмової богословської традиції, богословського підходу та біблійної позиції у повсякденному житті народу Божого. Альманах пропонує відкритий дискусійний простір для обговорення актуальних богословських тем і питань у національній євангельській спільноті. Альманах розрахований на читачів, які цікавляться глибшим, ціліснішим і більш гармонійним вивченням Святого Письма, діл Божих у Церкві та суспільстві, в історії християнства та духовному житті віруючих. Альманах «Богомисліє» потребує ваших молитов і статей.

Головний редактор	<i>Сергій Санніков</i>
Редакційна колегія	<i>Олександр Гейченко</i> <i>В'ячеслав Герасимчук</i> <i>Федір Стрижачук</i> <i>Віталій Станкевич</i> <i>Тимофій Кондор</i> <i>Анатолій Бондаренко</i>
Відповідальний секретар	<i>Лев Голодецький</i>
Літературний редактор	<i>Ліна Бородинська</i>
Дизайн обкладинки	<i>Олександр Павличенко</i>
Технічний редактор	<i>Лев Голодецький</i>

Адреса редакції журналу: **bogomysliye@gmail.com**

Усі випуски та статті альманаху можна знайти на сайті журналу, там також можна передплатити отримання друкованої версії журналу:

www.bogomysliye.com

Статті публікуються в авторській редакції зі збереженням авторського копірайту. Думка Редколегії та думка засновника журналу може не збігатися з думкою авторів статей.

Передрук статей журналу тільки з дозволу редакції «Богомисліє». У разі копіювання статей і матеріалів журналу в інтернеті обов'язково вказувати посилання на сайт журналу: **www.bogomysliye.com**

У дизайні обкладинки використано зображення худ. Elizabeth Wang.

ISSN 0135-5473 (Print)
ISSN 2523-4188 (Online)

© Автори статей, 2024
© Одеська богословська семінарія, 2024
© Олександр Павличенко, дизайн, 2024

ЗМІСТ

Іван Русин Ідентичність, етнос, нація	4
Павло Унгурян Богословсько-практичний форум: засади та принципи	5
Богословсько-практичний форум «Євангельські церкви під час війни: виклики та можливості». Стенограма	6
БОГОСЛОВСЬКІ АСПЕКТИ	
Джон Йодер Царство приходить (2 розділ з видання John Howard Yoder, <i>The Politics of Jesus: Vicit Agnus Noster</i>)	46
Кирило Говорун Націєтворення, нація, націоналізм та імперіалізм	79
Павло Смицнюк Танцюючи танго з ворогом. Національна та релігійна ідентичність у дзеркалі Іншого	94
Олександр Гейченко Біблія, етнос та нація: формування теологічної позиції	116
ЕКЛЕЗІОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ	
Михайло Черенков Ідентифікація українських євангельських церков: десять ключових чинників і викликів в контексті війни та воєнних чуток	134
Віктор Вознюк Війна: помісна церква і діаспора	145
Віталій Бринов Промисел Божий в історії: інтерпретація американської неоортодоксії в українському контексті	161
Михайло Абакумов Місце миротворчості в самоідентифікації християнства: три перспективи	177
ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ	
Віталій Хромець Освіта як засіб формування національної ідентичності. Григорій Галаган і Андрей Шептицький	202
Світлана Филипчук Роздуми про виховання патріотизму в християнській сім'ї	214
Авторам і читачам	223

Журнал, який ви тримаєте в руках, містить осмислення й обговорення питань ідентичності, етносу, нації та місії церкви в умовах війни. Повномасштабна війна є найнебезпечнішою екзистенційною загрозою для людини та суспільства. Вона — зброя травми, смерті й небуття. Немає потужнішої та більш руйнівної антитези цілісності, повноті, щастю і буттю, аніж війна. Агресія російської федерації проти України — це війна насамперед проти української ідентичності та цінностей, проти українського буття. Тому й постає гостра потреба в осмисленні саме екзистенційних, засадничих питань, якими є ідентичність, етнос і нація. У таких умовах порушується ще одне наріжне питання — сутність цілісної місії церкви в суспільстві.

Цей журнал є пошуком відповідей на такі болючі й сутнісні питання. Він є свідомим богомислєм в присутності та діалозі. Тут ви знайдете стенограму богословсько-практичного форуму **«Євангельські церкви під час війни: виклики та можливості»**, на якому 20 грудня 2023 року зібралися представники освітніх закладів, благодійних фондів та організацій, священнослужителі церков з різних євангельсько-протестантських конфесій. Символічно, що захід відбувся саме в Бучі — місті-герої, яке, на жаль, стало колективним топонімом багатьох міст України, де вчинили звіряче насильство проти мирного населення. Цей факт — символ надії, що після ночі приходить світанок, після окупації — визволення, після руйнації — відновлення. Однак це також символізує, що справжнє богомислє і цілісне служіння можливе тільки наживо, тільки в присутності посеред страждання й разом з тими, хто страждає. Дійсно, живе богомислє відбувається в кризі, на стику й навіть у ситуації невідповідності ідеї та досвіду, сподівань та реальності, надії та болю. У таких умовах, у дослідженні й молитві, у мисленні й діалозі, у жертвовності й співпраці формується автентичне богослов'я та найкращі практики цілісної місії, про які свідчать доповідачі форуму.

Окрім стенограми форуму, журнал містить статті на теми, вкрай важливі в умовах загрози ідентичності й буттю. Разом з матеріалами форуму статті розгортають перед читачем широкий спектр проблем ідентичності, націєтворення, миротворчості, патріотизму та пропозиції їх розв'язання. Їх мета полягає в пошуку шляхів від реакційності до пророчих і проактивних дій, які сприяють зміцненню ідентичності українського народу та розбудовуванню цілісної місії церкви.

Війна змінила ландшафт. Церкві належить виставляти нові маячки, які допоможуть прокласти маршрути до автентичного й цілісного служіння суспільству у воєнні та післявоєнні часи. Ландшафт інший і складний, але місія церкви незмінна — служити цілям Божої місії для Його слави та справжнього добробуту людини й суспільства. Цей журнал пропонує низку потенційних маячків для навігації у новій реальності. Він свідчить про початок діалогу і є запрошенням до нього.

Від імені оргкомітету Форуму
Іван Русин,
місто Буча,
березень 2024.

Війна, яку 10 років тому розв'язала росія проти України, принесла, з одного боку, широкі можливості для служіння, а з іншого – поставила багато важливих запитань, які роками не були актуальними для українських протестантів. Широкомасштабне вторгнення у 2022 році ще більше загострило ці питання.

Паралельно з виконанням соціального, місіонерського служіння, благовістя і піклування про людей в цей страшний час, в різних спільнотах служителів - пасторів, місіонерів, капеланів, точилися дискусії щодо світоглядних питань українських євангельських церков. Ці дискусії відбувалися як в окремих професійних спільнотах служителів, так і всередині деномінацій. Згодом представники соціальних, капеланських та інших форм суспільного служіння дійшли до висновку про необхідність проведення спільного богословсько-практичного форуму «Євангельські церкви під час війни: виклики та можливості». В планах було обговорити питання богословського, біблійного та практичного осмислення теми етичності, державності, співвідношення небесного і земного громадянства в нашому житті та повсякденному служінні, питання розбудови майбутнього України з урахуванням біблійних принципів життя та кращого досвіду християнських країн. До цього форуму та дискусій також доєдналися питання практичного служіння церков в умовах міграції, в умовах розпорощення членів церкви між сходом та заходом України, питання служіння для новоприбулих відвідувачів церкви, для яких гуманітарна допомога стала єдиним можливим джерелом існування.

Всі ці блоки питань були розглянуті на першому богословсько-практичному форумі «Євангельські церкви під час війни: виклики та можливості» 20 грудня 2023 року.

Форум зібрав велику кількість служителів, практично всього спектру євангельських церков України, які представляли як богословські та теологічні навчальні заклади, так і сфери практичного церковного та суспільного служіння. За підсумками форуму було ухвалено рішення про продовження робочих консультацій для опрацювання піднятих питань із подальшою підготовкою проектів документів, що можуть стати певними дороговказами для практичного служіння євангельських вірян, а також майданчиком для подальшої дискусії.

Так наразі сформовано 3 робочі групи за наступними напрямками:

1. Питання євангельської та української ідентичності, етносу та нації.
2. Життя і служіння помісних церков, служіння в розсіянні та еміграції.
3. Залучення євангельської спільноти України до державотворчих процесів побудови нової України з урахуванням кращого досвіду протестантських країн.

Запрошуємо всіх небайдужих служителів до роздумів, практичних рекомендацій, дискусії та участі в цих робочих групах. Фіналом цієї роботи стане проведення влітку або восени 2024 року, по милості Божій, другого богословсько-практичного форуму «Євангельські церкви під час війни: виклики та можливості» по зазначених питаннях. Будемо раді почути думки, коментарі та позиції від читачів цього видання, а також від широкого кола євангельських служителів України. З повагою та молитвою про справедливий мир,

*Від імені оргкомітету форуму
Павло Унгуран,
місто Одеса, березень 2024.*

АВТОРАМ І ЧИТАЧАМ

- «Богомисліє» – літературно-богословський журнал, який має на меті описати та розвинути богословську думку східноєвропейської євангельської традиції.
- Статті повинні бути написаними вітчизняними авторами або відображати проблематику східноєвропейського контексту, відповідати євангельській традиції та віровизнанню Одеської богословської семінарії: <http://www.odessasem.org/statement-of-faith>.
- Надіслані в редакцію матеріали повинні бути доступними для церковного читача, який не має формальної богословської освіти, але в тексті очікується аналіз, узагальнення, оцінка, використання літератури, та інші елементи авторського дослідницького підходу. Вітається свіжість і оригінальність тем і поглядів, тобто заохочується різноманітність, яка не переходить в ересі.
- Матеріали не повинні бути такими, що раніше публікувалися в будь-яких журналах чи книгах (допускається публікація в електронному вигляді).
- Матеріали приймаються обсягом від 10 до 30 ст. (від 2500 до 7500 слів) лише в електронному вигляді із додаванням коротких відомостей про автора, його електронної адреси, анотації бл. 100 слів та списку літератури.
- Статті публікуються в авторській редакції зі збереженням копірайту автора і знаходяться у відкритому доступі.
- Публікація в журналі безкоштовна.
- Статті публікуються українською, англійською та російською мовами.
- Детальна інформація про вимоги до оформлення публікацій розміщена на сайті Альманаху у розділі «Рекомендації для авторів» <http://almanah.bogomysliye.com/about/submissions#authorGuidelines>.

Статті попередніх номерів також містяться на сайті:
<http://almanah.bogomysliye.com>.

Надсилайте свої роботи в редакцію за адресою:
bogomysliye@gmail.com

або завантажуйте прямо на сайті Альманаху:
<http://almanah.bogomysliye.com/pages/view/online-register>.

Альманах «Богомисліє» очікує ваших статей, есеїв і рецензій.

Головний редактор – С. В. Санніков

ОДЕСЬКА БОГОСЛОВСЬКА СЕМІНАРІЯ

Якісна освіта для покликаних

«А що чув ти від мене при багатьох свідках, то передай вірним людям, що будуть спроможні й інших навчити.»
2 Тимофію 2:2

➤ ПРОГРАМА
МАГІСТР ПРИКЛАДНОГО БОГОСЛОВ'Я
ТЕРМІН НАВЧАННЯ – 4 РОКИ

➤ ПРОГРАМА
БІБЛІЙНО-БОГОСЛОВСЬКІ ДОСЛІДЖЕННЯ
ФОРМА НАВЧАННЯ – ОЧНА,
ТЕРМІН НАВЧАННЯ – 3 РОКИ

➤ ПРОГРАМА
ПРИКЛАДНЕ БОГОСЛОВ'Я
ТЕРМІН НАВЧАННЯ – 3 РОКИ

➤ ПРОГРАМА
ПАСТОРСЬКЕ СЛУЖІННЯ
ТЕРМІН НАВЧАННЯ – 2 РОКИ

➤ ПРОГРАМА
СЛУЖІННЯ ПРОПОВІДНИКА
ТЕРМІН НАВЧАННЯ – 2 РОКИ

➤ ПРОГРАМА
СЛУЖІННЯ МІСІОНЕРА
ТЕРМІН НАВЧАННЯ – 1 РІК

➤ ПРОГРАМА
СЛУЖІННЯ ЖІНКАМ
("ЖІНОЧЕ ПОКЛИКАННЯ")
ТЕРМІН НАВЧАННЯ – 2 РОКИ

➤ ПРОГРАМА
СЛУЖІННЯ ДІТЯМ
ТЕРМІН НАВЧАННЯ – 2 РОКИ

➤ ПРОГРАМА
СЛУЖІННЯ ПІДЛІТКАМ
І МОЛОДІ ("ВІДКРИТТЯ")
ТЕРМІН НАВЧАННЯ – 2 РОКИ

➤ ПРОГРАМА
ХРИСТИЯНСЬКЕ КОНСУЛЬТУВАННЯ
ТЕРМІН НАВЧАННЯ – 1 РІК

➤ ПРОГРАМА
ПЕРШИЙ КРОК
ТЕРМІН НАВЧАННЯ – 1 РІК

www.odessasem.org

Одеська богословська семінарія: тел.: +38 068 26 36 876 e-mail: acdep@odessasem.org

Bogomyслиe: Theological Journal,
Volume 34, Issue 1 (36) / 2024
Odesa Theological Seminary. – Odesa. – 2024. – 226 p.
ISSN 0135-5473 (Print) ISSN 2523-4188 (Online)

Editor-in-chief: *Sergii Sannikov*

***The journal Bogomyслиe is a non-profit publishing project.
All work on the publication is done on a voluntary basis;
the journal is published on free-will donations.
We are deeply grateful to all those who have contributed
to the publication and distribution of the journal
and wish them God's richest blessings.***

We need your prayers, financial support, and articles.
You can donate to Bogomyслиe through our partner Connect Int.

If you wish to order a particular issues, please fill in the order form at
<https://www.bogomyслиe.com>

The journal supports the policy of open access to scientific information;
electronic copies of articles and materials from all the issues are available
in open access format at *Bogomyслиe's* website located on the platform of
“Scientific Periodicals of Ukraine”:

<http://almanah.bogomyслиe.com/issue/archive>

Also see the website of the journal:

<https://www.bogomyслиe.com>

Богомисліє: літературно-богословський журнал.

Том 34, випуск 1 (36) / 2024

Одеська богословська семінарія. – Одеса, 2024. – 226 с.

ISSN 0135-5473 (Print) ISSN 2523-4188 (Online)

Головний редактор: *Сергій Санніков*

***“Богомисліє” є некомерційним проєктом,
який ведеться на добровільній основі;
журнал видається на добровільні пожертви.
Ми глибоко вдячні всім, хто зробив свій внесок у видання
та поширення журналу, і бажаємо їм найрясніших
Божих благословень.***

Ми потребуємо ваших молитов, фінансової підтримки та статей.
Ви можете пожертвувати на “Богомисліє” через рахунок
Одеської богословської семінарії:

Якщо ви бажаєте замовити окремі випуски, будь ласка,
заповніть форму замовлення на сайті:

<https://www.bogomysliye.com>

Журнал підтримує політику відкритого доступу до наукової інформації;
електронні копії всіх статей доступні у форматі відкритого доступу на платформі
«Наукова періодика України»:

<http://almanah.bogomysliye.com/issue/archive>

Дивіться також сайт журналу:

<https://www.bogomysliye.com>

Надруковано з готового оригінал-макета.
Підписано до друку 07.03.2024 г. Формат 70x100/16
Об'єм 14.0 умов. друк. а. Гарнітура «Georgia».

Богомисліє — ЦЕ ЛІТЕРАТУРНО-БОГОСЛОВСЬКИЙ ЖУРНАЛ
вітчизняної євангельської традиції, заснований Одеською богословською
семінарією. Місія альманаху — стати мостом між Академією та Церквою,
щоби сприяти формуванню богословського погляду та біблійної позиції
в духовному житті Божого народу.

Головний редактор С. В. Санніков

Усі числа Альманаху читайте на сайті:
www.bogomysliye.com

Адреса редакції:
bogomysliye@gmail.com

Замовляйте журнал і надсилайте свої статті на електронну адресу редакції.
Альманах «Богомисліє» чекає на ваші молитви та статті.

ISSN 0135-5473 Print
ISSN 2523-4188 Online